

Čo pre Slovákov znamenal a v súčasnosti znamená štátny sviatok Slovenského národného povstania?

Alexandra Letková

*Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici, Právnická fakulta
Kontaktní e-mail: alexletkova@gmail.com*

Ján Sombati

*Dunajská Lužná
Kontaktní e-mail: jsombati@gmail.com*

What Did and Does the National Holiday of the Slovak National Uprising Mean for Slovaks?

Abstract:

Intention of the authors is to analyse the importance of national holiday of the Slovak National Uprising in a context of collective and historical memory of the Slovak nation. The aim of submitted paper is therefore to analyse various lines of opinion on the Slovak National Uprising, especially from the perspective of two totalitarian ideologies, as well as from the perspective of contemporary historiography after 1989. In the context of aforementioned analyses, authors deal with recent and historical interpretations from the historical and collective memory point of view, with an emphasis on legal consequences. The first years of independence and democracy brought to Slovakia re-increase of pro-fascist (Fudák's) interpretation of history, which, however, did not succeed in settling down in the collective memory of the Slovak nation. Nevertheless, the last years once again brought relativisation and misinterpretation of historical context of the Slovak National Uprising and its specific standing in society as a national holiday in particular. Reflecting these negative trends, the authors also consider possibilities of effective protection of national holidays, not only with the use of law.

Keywords: Slovak National Uprising; 14th March; war-time Slovak State; Slovak statehood; national holiday

Kľúčové slová: Slovenské národné povstanie, SNP; 14. marec; vojnový Slovenský štát; slovenská štátnosť; štátny sviatok

DOI: 10.14712/2464689X.2023.46

Financovanie: Tento článok je výstupom z projektu VEGA č. 1/0619/21 Hodnoty v práve.

Úvodom o motivácii, ktorá nás k napísaniu štúdiu viedla

Súčasná politická reprezentácia nie je jednotná v postoji k štátnemu sviatku Výročia SNP. Dňa 29. augusta 2020, teda v deň výročia, uverejnila poslankyňa Národnej rady Slovenskej republiky Anna Záborská príspevok na sociálnej sieti Facebook s textom „Národ potrebuje zmierenie. Niet iných udalostí v minulosti nášho národa, ktoré nás rozdeľujú tak, ako tie z rokov 1939 až 1945. Už pred skoro 30 rokmi môj otec Anton Neuwirth navrhol premenovať 29. august na Deň národného zmierenia. Túto cestu sme stále ešte nenastúpili. Možno je treba začať, kým máme ešte čas.“¹ Negatívne reakcie na uvedené nenechali na seba dlho čakať a hneď na druhý deň Záborská v ďalšom príspevku vysvetľovala, že jej snaha nemieri na obhajobu vojnového slovenského štátu a jeho totalitného režimu.² Zároveň poslankyňa vyzývala k dialógu a k zmiereniu sa s vlastnou históriou. Odhliadnuc od politickej príslušnosti poslankyne, a teda bezpochyby aj politického pozadia príspevku, sa v kontexte uvedeného vynára niekoľko dôležitých historicko-právnych a právnych otázok, ktoré sme pretavili do cieľov našej štúdie. Cieľom našej práce je teda analýza SNP v kontexte toku dejín a to najmä v zmysle právnno-historickom, skrz optiku totalít. V prvej časti štúdie sa zameriame na analýzu postavenia SNP v právnom poriadku v Československej republike (ďalej len „ČSR“), resp. na Slovensku a následne budeme analyzovať jeho súčasné dezin-terpretácie (od Nežnej revolúcie do súčasnosti). V druhej časti príspevku podrobíme SNP analýze prostredníctvom historickej pamäti a jej mechanizmov.

1. Cesta SNP od ozbrojeného vystúpenia protinacistickej koalície po vyhlásenie štátneho sviatku

Z právnno-historického pohľadu nás samozrejme viac zaujíma význam SNP z pohľadu práva, resp. právnej histórie presahujúcej do súčasnosti, než z pohľadu vojenskej histórie. Jeho právny aspekt je totiž rozhodujúci aj pri hodnotení SNP ako jedného zo štátnych sviatkov. Právny význam SNP je pre väčšinu odbornej aj laickej spoločnosti na Slovensku nesporný – vďaka ozbrojenému povstaniu (vojensky však nie stopercentne zorganizovaného), ktoré v neskoršej fáze prešlo do partizánskeho typu boja, sa Slováci postavili na stranu protihitlerovskej koalície, zároveň vyjadrili svoj nesúhlas s ľudáckym režimom vojnového slovenského štátu a prihlásili sa k ČSR. Medzinárodnoprávny návrat ČSR do predmníchovskej podoby by nastal pravdepodobne aj bez vypuknutia SNP. Čo je však dôležité, Slovenská národná rada (ďalej len „SNR“) sa po vyhlásení povstania stala platným politickým hráčom so silným hlasom a bola vypočutá aj zástupcami Dočasného štátneho zriadenia československého v Londýne. Vďaka SNP, a následným rokovaniam SNR s predstaviteľmi Dočasného štátneho zriadenia, sa republika obnovila na novej platforme dvoch bratských národov, hoci v naďalej unitárnej ČSR. Nesporne najväčšou zásluhou povstania a normatívnej činnosti SNR bola právne uznaná samobytnosť a nová štátnosť slovenského národa, vybudovaná na antifašistických základoch, s vlastným národným orgánom zákonodarnej, výkonnej a vládnej moci na území Slovenska.³

¹ Status Anny Záborskej [online] zo sociálnej siete Facebook z dňa 29. augusta 2021 [cit. 2022-28-4]. Dostupné na: <<https://www.facebook.com/www.zaborska.sk/posts/3481981135159461/>>.

² Status Anny Záborskej [online] zo sociálnej siete Facebook z dňa 30. augusta 2021 [cit. 2022-28-4]. Dostupné na: <<https://www.facebook.com/www.zaborska.sk/posts/3485014974856077/>>.

³ Blížšie k téme pozri: BEŇA, J. *Vývoj slovenského právneho poriadku*. Banská Bystrica: PrF UMB, 2001, s. 100.

Vnímať SNP iba ako historickú udalosť, hoc v kontexte štátoprávneho usporiadania, nestačí. SNP je na Slovensku oslavované ako štátny sviatok s najpompéznejšími oslavami a preto nemožno opomenúť ani túto stránku problematiky s dôvetkom, že každý štátny sviatok má aj svoj politický rozmer, ktorý má taktiež významnú rolu pri (dez)interpretácii konkrétnej oslavovanej udalosti.

1.1 Štátny sviatok Výročia SNP

Po februárovom prevrate v roku 1948 sa celý život spoločnosti prispôboval novému totalitnému režimu a teda každodennej oslave víťazstva proletariátu a inak tomu nebolo ani pri štátnych sviatkoch. Všetky symboly pripomínajúce medzivojnovú republiku museli ustúpiť novým prioritám a hodnotám, a zároveň všetky nové museli odzrkadľovať ducha ľudovej demokracie a neskôr socializmu – oslavovalo sa predovšetkým poslanie robotníckej triedy pod vedením komunistickej strany.⁴ Spravodajca zákona Vácha pri prijímaní nového zákona o štátnych sviatkoch uviedol: „[...] přes svůj malý rozsah svého druhu významná úprava, dotýkající se celého našeho veřejného života, starých tradic našeho národa a zájmů širokých pracujících vrstev. Určení státního svátku a památných a významných dnů jest vždy a všude výrazem a zevním ukazatelem citění vládnoucí třídy ve státě a vyjádřením před světem, jakého charakteru je státní zřízení.“⁵

Dňa 2. novembra 1951 bol prijatý zákon č. 93/1951 Zb. o štátnom sviatku, o dňoch pracovného pokoja a o památných a významných dňoch. Tento zákon platil s neskoršími novelizáciami od roku 1952 až do rozpadu republiky.⁶ Štátna oslava výročia SNP bola v § 3 zaradená medzi významné dni: „29. srpen, kdy v roce 1944 slovenský národ se pokusil seťřásti jho vlastního i německého fašismu.“ Stál na rovnakej zákonnej úrovni ako 25. február a 7. november.⁷ Po federalizácii republiky prijala SNR zákon č. 69/1969 Zb. o štátnom sviatku Slovenskej socialistickej republiky, ktorým bolo výročie vypuknutia SNP ustanovené za štátny sviatok a za deň pracovného pokoja – išlo o jedinú dvojkolajnosť medzi štátnymi sviatkami v republike.⁸ Zákon začínal emotívnou preambulou, ktorá vysvetľovala motívy zákonodarcu nasledovne: „Verná odkazu Slovenského národného povstania, v ktorom slovenský ľud za cenu nesmiernych obetí povstal do boja proti fašistickým okupantom a jednoznačne prejavil svoju vôľu žiť ako slobodný a samobytný národ v obnovenom spoločnom štáte Čechov a Slovákov, Slovenská národná rada sa uzniesla na tomto zákone.“⁹ Tento zákon bol však zrušený zákonom č. 52/1975 Zb., čím bola dvojkolajnosť štátnych sviatkov v republike odstránená a právny stav sa vrátil k tomu spred roka 1969.

Opätovné prinavrátanie sa k výročiu SNP, ako ku štátnemu sviatku, prinieslo až obdobie po Nežnej revolúcii. Na základe zákona č. 489/1992 Zb. o vyhlásení 29. augusta za

⁴ KUŠNIRÁKOVÁ, I. a kol. „*Výjdem v noci vo fakľovom sprievode a rozsvietime svet*“ *Integračný a mobilizačný význam slávností v živote spoločnosti*. Bratislava: Historický ústav SAV, 2012. s. 136.

⁵ Stenoprotokol [online] zo schôdze č. 59, zo dňa 2. novembra 1951 [cit. 2022-28-4]. Dostupné na: <<https://www.nrsr.sk/dl/Browser/Document?documentId=52056>>.

⁶ Zákon č. 93/1951 Zb. nadobudol účinnosť 1. 1. 1952.

⁷ Stenoprotokol [online] zo schôdze č. 59, zo dňa 2. novembra 1951 [cit. 2022-28-4]. Dostupné na: <<https://www.nrsr.sk/dl/Browser/Document?documentId=52056>>.

⁸ K úprave štátnych sviatkov v Československu resp. na Slovensku pozri: HALÁSZ, I. *Minulost' a symbolika v ústavách štátov strednej Európy*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2020, s. 89–104.

⁹ Preambula zákona SNR č. 69/1969 Zb.

štátny sviatok Slovenskej republiky, prijatého dňa 29. septembra 1992, sa stalo výročie SNP štátnym sviatkom v Slovenskej republike. Podľa preambuly sa SNR uzniesla na tomto zákone „vedomá si významu Slovenského národného povstania, v ktorom slovenský národ 29. augusta povstal do boja proti totalite, útlaku, rasizmu, fašizmu, potlačovaniu ľudských a občianskych práv a nehľadiac na obete prejavil túžbu žiť slobodne a hlásiac sa k odkazu celého antifašistického odboja“.¹⁰ Nový zákonodarca v súlade s demokratickými princípmi a ľudskými právami a slobodami už neodkazoval iba na samobytnosť slobodného slovenského národa, ale aj na hodnoty, ktoré povstanie predstavuje. Prijatiu tohto zákona však predchádzala pomerne búrlivá debata poslancov. Medzi nimi figuroval aj Anton Neuwirth, otec Anny Záborskej, a tvorca myšlienky spomínaného slovenského národného zmierenia.

Z pohľadu právneho aj politického, bola práve rozprava k zákonu č. 489/1992 Zb. tou dodnes najdôležitejšou, pretože od jej záverov sa doposiaľ neupustilo. Práve vďaka prijatiu uvedeného zákona, ktorého predkladateľom bol Pavol Kanis (poslanec za Stranu demokratickej ľavice), sa dodnes výročie SNP pripomína formou štátneho sviatku. Prijatiu zákona predchádzala búrlivá a miestami až patetická debata.

Rozprava na pôde SNR bola otvorená Kanisovým vystúpením, ktorý hovoril o SNP ako o historickej udalosti, ktorá vo vedomí národa a štátu mimoriadnym spôsobom ovplyvnila históriu a činy celých generácií: „Dňa 29. augusta 1944 povstal slovenský ľud, slovenský národ proti nacistickému okupantovi a domácejmu totalitnému režimu [...]. Slovenské národné povstanie je v našich dejinách historickým medzníkom [...]. Stalo sa zdrojom historického povedomia ľudu, ktorý so zbraňou v ruke prispel k svojmu oslobodeniu, a nečakal, až bude oslobodený. Na týchto dejinných faktoroch a faktoch nemôžu nič zmeniť ani deformácie hodnotenia SNP v päťdesiatych alebo nasledujúcich rokoch, ani falzifikácie odkazu a glorifikácie jeho niektorých aktérov.“¹¹ Kanis sa vo svojom predhovore opieral o vyhlásenie historikov,¹² pričom v závere poukazoval na prepojenie SNP s európskymi demokratickými hodnotami, čím jednoznačne zaradil Slovensko do rodiny západných európskych krajín. Jeho vystúpenie bolo umocnené slovami v poradí druhého rečníka Radomíra Žingoru (poslanec za Hnutie za demokratické Slovensko), syna Viliama Žingoru, účastníka a neskôr popraveného hrdinu SNP. Do debaty o zaradení, či nezaradení výročia SNP medzi štátne sviatky sa zapojila aj odborná a laická verejnosť, o čom referoval Ladislav Polka (poslanec za Hnutie za demokratické Slovensko). Vo svojom vystúpení

¹⁰ Preambula zákona SNR č. 489/1992 Zb.

¹¹ Stenoprotokol [online] zo 6. schôdze SNR z dní 29. a 30. septembra a 1. októbra 1992 [cit. 2022-28-4]. Dostupný na: <<https://www.nrsr.sk/dl/Browser/Document?documentId=71568>>.

¹² „Historici, ktorí sa už dlhší čas zaoberajú dejinami Slovenska v rokoch 1938 až 1945 a osobitne tunajším protifašistickým zápasom, nepovažujú výskum povstania za uzavretý. Jednoznačné sú však základné východiská a ciele povstania. Išlo v ňom o systematicky pripravovaný a vedený zápas proti fašizmu, nech mal už podobu nacistickej supremácie, či priamej okupácie alebo domácej totality a nedôstojnej kolaborácie. Išlo v ňom o demokratickú obnovu slovenskej štátnosti v rámci rovnoprávneho spoložitia s bratským českým národom v spoločnom štáte, o odmietnutie tej podoby štátnosti, ktorá bola násilím nastolená po 14. marci 1939, a v ďalších rokoch politicky i morálne degenerovala v kolaborácii s nacistickým Nemeckom. Povstanie malo skutočne celonárodný charakter, aj keď jeho jednotlivé zložky mali o jeho konečných cieľoch rozdielne predstavy. Zjednocujúcim prvkom tu bol zápas proti fašizmu, túžba po slobode, demokracii a skutočnej národnej emancipácii.“ *Tamže*.

potvrdil, že došlé petície, rezolúcie a listy boli podporné a širšia verejnosť žiadala schválenie výročia SNP za štátny sviatok.¹³

Samozrejme sa objavili aj názory protichodné a niektoré aj kontroverzné, nepovažujúce povstanie za udalosť hodnú postavenia štátneho sviatku. Medzi také patrilo vystúpenie Petra Brňáka (poslanec za Slovenskú národnú stranu). Podľa Brňáka SNP rozdeľovalo spoločnosť a zároveň považoval za klamlivé jeho prepájanie s demokratickými hodnotami, pretože ho považoval za začiatok komunistickej totality.¹⁴

Vystúpenie Antona Neuwirtha (poslanec za Kresťanskodemokratické hnutie) patrilo k tým najdlhším a zároveň najostrejším voči SNP. Na úvod sa odvolával na úryvky z listu organizácie Zväzu protifašistických bojovníkov z dňa 22. júla 1992, ďalej poukazoval na ohýbanie faktov pred rokom 1989. Odvolával sa na psychologické aspekty štátnych sviatkov vo vzťahu k národu a ako on sám zhodnotil „štátny sviatok je niečo slávnostné, niečo mimoriadne, kedy sa skláňame pred mravnými hodnotami, ktoré národ dosiahol, ale aj pred obetami, ktoré boli potrebné na ich dosiahnutie. Ak máme v tomto svetle hodnotiť 29. august, tak si uvedomme, že je to deň, v ktorom sa začala tragédia slovenského národa. Áno, tragédia, lebo v ten deň zdvihol Slováč zbraň proti Slovákom. Slováč začal zabíjať Slováka. Nikdy predtým to naše dejiny v takej miere nepoznali. Bol to prvý veľký bratovražedný boj v našich dejinách. A keď ešte aj teraz sa pri mojich slovách zdvíha vo vašom vnútri z jednej či z druhej strany horkosť, uvedomte si, prosím vás, že je to ozvena nenávisťi obojstranne rozsievanej plným priehrástím práve 29. augusta 1944. Z tohoto celkového pohľadu slovenského národa sa nám tento deň javí ako čierny.“¹⁵ Celkovo možno povedať, že sa vo svojom prejave opieral o historiografiu len minimálne, dôraz kladol najmä na vyhrotenie emócií, čomu zodpovedal aj záver jeho vystúpenia. Neuwirth ponúkol riešenie prostredníctvom vytvorenia pamätného dňa celonárodného a všeobecného zmierenia sa s miestom pamäte – spoločným cintorínom pre povstalcov aj gardistov, ktorý by zároveň dopomohol splniť Slovákom ich cyrilo-metodské poslanie.¹⁶

Výročiu SNP bolo nakoniec zákonom dané postavenie štátneho sviatku – za návrh hlasovalo 89 poslancov, proti návrhu zákona bolo 12 poslancov a 26 poslancov sa zdržalo hlasovania.¹⁷ O rok neskôr sa pristúpilo ku komplexnej úprave štátnych sviatkov v Slovenskej republike a to prostredníctvom zákona č. 241/1993 Z. z. o štátnych sviatkoch, dňoch pracovného pokoja a pamätných dňoch, zo dňa 20. októbra 1993. Medzi pôvodne štyri štátne sviatky, sa v nadväznosti na vyššie zmienený zákon, zaradil v § 1 aj 29. august

¹³ *Tamže*.

¹⁴ Brňák následne uviedol „Navrhujeme, aby za štátny sviatok Slovenskej republiky bol prijatý 19. september, keď v roku 1848 štúrovská Slovenská národná rada vyhlásila neodvislosť slovenského národa. Týmto činom sa Slováci už pred 144 rokmi deklarovali za samostatného politického činiteľa a zapojili sa do stredoeurópskych integračných snáh.“ *Tamže*.

¹⁵ *Tamže*.

¹⁶ Navrhujem preto pozmeniť návrh zákona v tom zmysle, ako som spomenul. Možno s takýmto textom alebo ak ho legislatívci upraví inak: Zákon Slovenskej národnej rady o vyhlásení 29. augusta za pamätný deň celonárodného a všeobecného zmierenia. Slovenská národná rada vedomá si významu Slovenského národného povstania v dejinách slovenského národa, kedy sa na ochranu ľudstva proti nacizmu, ale i na ochranu slovenskej štátnosti, zoradili do boja statoční synovia slovenského národa a ďalších národov, chce oceniť premnohé obete na životoch a vzdať im poctu tým, že prijíma nasledujúci zákon o 29. auguste, kedy sa v roku 1944 začali bojové akcie povstania.“ *Tamže*.

¹⁷ Pre porovnanie za návrh Neuwirtha hlasovalo 29 poslancov, proti návrhu 61 poslancov a zdržalo sa 36 poslancov. *Tamže*.

(ďalšími boli 1. január, 5. júl a 1. september). Doposiaľ bol uvedený zákon novelizovaný jedenásťkrát, no žiadna z noviel sa netýkala 29. augusta.¹⁸

1.2 Právno-historická analýza súčasných pokusov o dezinterpretáciu SNP

Postavenie SNP v historiografii trpí najmä dvomi totalitami, t. j. interpretáciou SNP očami ľudáckej a komunistickej propagandy. Kým prvá ho zatracovala, druhá ho nekriticky stavala na piedestál dejín, avšak obe pracovali s postulátmi, ktoré neodzrkadľovali dobovú realitu. Zlom prišiel až v 90. rokoch, kedy do problematiky priniesol vyváženú interpretáciu SNP Jozef Jablonický, ktorý oprostil interpretáciu SNP od ideologických nánosov komunistickej propagandy tým, že SNP popisoval aj očami demokratického, či občianskeho odboja.¹⁹

Pre našu prácu sú však smerodajné najmä úvahy o SNP, s ktorými sa stretávame v súčasnosti. Okrem spomínanej Záborskej sa k SNP, či už ako ku štátnemu sviatku alebo ako k historickej udalosti, vyjadrilo množstvo historikov, právnikov aj politikov. Na Jablonického nadviazalo veľké množstvo autorov a dovoľme si tvrdiť, že problematika SNP je už historikmi dôsledne prebádaná a názorovo ustálená. Nás však primárne zaujímajú vyhlásenia, ktoré nie sú v súlade s ustáleným názorom o SNP.

V roku 2015, v deň výročia SNP, nechal vyvesiť vtedajší predseda Banskobystrického samosprávneho kraja Marian Kotleba na úrade čierne vlajky. Riaditeľ úradu Milan Uhrík sa k vlajkám vyjadril tak, že smútočné vlajky boli vyvesené ako spomienka na padlých v SNP. Ich strhnutie Eduardom Chmelárom považoval za prejav hlbokej neúcty voči vyhasnutým životom v povstaní. Naposledy sa Kotleba vyjadril k SNP v politickej relácii Na telo, v ktorej na otázku „Bolo podľa vás SNP boľševickým pučom proti slovenskej samostatnosti?“ odpovedal po chvíľkovom zvažovaní „päťdesiat na päťdesiat“.²⁰ Kotleba spolu s ostatnými členmi politickej strany Kotlebovci – Ľudová strana Naše Slovensko, dlhodobo hlásajú názory v rozpore s akceptovanými závermi historiografie a teda nie je prekvapivé,²¹ že aj SNP vnímajú pokrivenou ľudáckou optikou. Kotleba v podstate iba prezentuje závery kontroverzných autorov, ktorých môžeme označiť ako hlásateľov ľudáckej, či neoludáckej propagandy. Ako príklad môžeme uviesť napr. Milana S. Ďuricu a jeho učebnicu Dejiny Slovenska a Slovákov (2. vydanie z roku 1996), v ktorej vykresľuje SNP ako protislovenský a protištátny puč organizovaný zo zahraničia. Samotné SNP

¹⁸ V ďalších častiach práce podrobíme analýze Neuwirthov návrh zmierenia aj v kontexte 14. marca a preto len v krátkosti uvádzame aj jeho postavenie ako štátneho sviatku. Zákom č. 99/1939 Sl. z. z. dňa 11. mája 1939 bol 14. marec vyhlásený za štátny sviatok, pričom tento zákon bol prijatý dokonca skôr než zákon č. 148/1939 Sl. z. o štátnom znaku, štátnej pečati, štátnej vlajke a štátnej zástave, ktoré boli oficiálnymi štátnymi symbolmi. Deň 14. marec sa ako štátny sviatok oslavoval pod záštitou vedenia HSLS, keďže bol súčasťou oficiálnej propagandy. KUŠNIRÁKOVÁ, c. d., s. 210.

¹⁹ Považujeme za vhodné sa aspoň pár slovami zmieniť o Jablonického knihe Z ilegality do povstania: Kapitoly z občianskeho odboja, ktorá je vo všeobecnosti považovaná za najlepšiu prácu pojednávajúcu o povstaní, hoci bola napísaná v období neslobody a to v roku 1969 (druhého vydania sa dočkala v roku 2009). Jablonický v nej konfrontuje spomienky povstalcov a partizánov resp. oral history konfrontuje s oficiálnymi dokumentmi nájdenými v archívoch. Túto knihu považujeme za dodnes neprekonané poslanstvo povstania, na ktoré nadväzujú aj práce súčasných historikov.

²⁰ Vyjadrenie Mariana Kotlebu [online] v relácii Na telo zo dňa 21. júna 2020 [cit. 2022-28-4]. Dostupné na: <<https://www.facebook.com/watch/?v=1219930761677976>>.

²¹ Jozefa Tisa považujú za martyra slovenského národa, vojnový Slovenský štát označujú ako prvú Slovenskú republiku, popierajú holokaust, etc.

píše v úvodzvkách, čím význam danej udalosti celkom zreteľne relativizuje.²² Ďurica v uvádzanej učebnici neodkazuje na žiadnu literatúru (sic!), no jeho závery sú totožné napr. s názormi Konštantína Čulena: „Bol to [SNP pozn. autorov] nepodarený puč kariéristických dôstojníkov a malej skupiny evanjelickej inteligencie, podporovaný ruskými parašutistami. Je veľkým omylom, [...] že to bolo spontánne povstanie slovenského národa. [...] Tam kde sa počas vojny nikto nepopravil, teraz český kat má prácu stále.“²³; ďalej Alexandra Macha: „K zastaveniu ilegálnej činnosti na Slovensku nebolo treba strieľať ani nikoho vešať. Bolo by stačilo deportovať do Protektorátu prvých 20–30 Čechov prichytených v ilegálnej činnosti a hneď by prešla chuť ďalších. [...] Vojna v Európe končí a medzi budúcimi víťazmi je málo pochopenia pre slovenské ciele a snaženia. Spojenci uverili Benešovi, ktorý od nešťastného augusta 1944 mohol škodoradostne dokazovať svetu, že Slováci odmietajú vlastný štát a želajú si návrat do českého područia.“²⁴; alebo so závermi Ferdinanda Ďurčanského: „Akcie, ktoré boli dr. Edvardom Benešom predstavované ako ‚Slovenské národné povstanie‘ v podstate boli vojenským podnikom Moskvy. Z každej stránky boli dielom sovietskeho vojenského velenia. Ich cieľom bolo rozšíriť vojenskú záujmovú sféru a komunistický režim, čo najďalej na západ.“²⁵; či Jozefa Tisa: „Nevyjasnenosť pojmov a cieľov, použitie podvodu a zaskočenia dobromyseľných ľudí, predstieranie dobroprajnosti voči Slovákom boli prvé príznaky rodiaceho sa nového života. Do toho nevyjasneného ovzdušia hodila sa správa, že Nemci obsadzujú Slovensko, že zabili prezidenta a odvliekli vládu a preto bola pohotová výzva: Slováci, poďte s nami proti Nemcom! [...] tejto prefikanej taktike podľahli mnohí statoční ľudia a dobrí Slováci nielen v armáde, ale i v radoch civilného obyvateľstva.“²⁶

Samozrejme závery ľudáckej a dnes neofudáckej propagandy vôbec nekorešpondovali s pohľadom členov napr. Dočasného štátneho zriadenia v Londýne. Československý program na stanici BBC informoval o SNP nasledovne: „Československí vojaci, partizáni a ČSR verné obyvateľstvo bránia rodnú pôdu proti nemeckým votrelcom. Slovensko dokazuje svojim bojovým vystúpením svoju vernosť ČSR.“²⁷ O čosi kritickejšie a rozhodne pravdivejšie správy sa dozvedáme napr. od Ladislava K. Feierabenda: „Autentické správy zo Slovenska sme sa dozvedeli od trojčlennej delegácie SNR. Za Demokratickú stranu prišiel Ján Ursíny, za Komunistov Laco Novomeský a za slovenskú armádu plukovník Mirko Vesel. [...] o pomeroch na Slovensku sme si urobili tento obraz: povstanie bolo dohodnuté medzi všetkými slovenskými vlasteneckými činiteľmi a všetci s ním súhlasili. Nejde o občiansku vojnu, ale o národný boj proti Nemcom. [...] Novinári položili delegátom otázku, týkajúcu sa článku Štefana Osuského, ktorý v ňom tvrdil, že Slováci nevedia, za čo bojujú. Niektorí sú vraj za ČSR, iní za samostatní Slovenský štát a tretí za pripojenie k Sovietskemu zväzu. Delegáti odpovedali, že na Slovensku je národná jednota, jednotná

²² ĎURICA, M. S. *Dejiny Slovenska a Slovákov*. 2. vyd. Bratislava: MEDIA TRADE, 1996, s. 182 a nasl.

²³ ČULEN, K. *Po Svätoplukovi druhá naša hlava (Život Dr. Jozefa Tisu)*. 2. vyd. Partizánske: GARMOND, 1992, s. 250.

²⁴ VNUK, F. *Mať svoj štát znamená život. Politická biografija Alexandra Macha*. Bratislava: Odkaz-Ozveny, 1991, s. 303.

²⁵ ĎURČANSKÝ, F. *Biela kniha. Zv. Prvý*. Buenos Aires: Slovenský oslobodzovací výbor, 1954, s. 471.

²⁶ Rozhlasový prejav Jozefa Tisa z 30. augusta 1944. In: PREČAN, V. (ed.). *Slovenské národné povstanie – Dokumenty*. Bratislava: Vydavateľstvo politickej literatúry, 1965, s. 371–372.

²⁷ Vysielanie britského rozhlasu z 30. augusta 1945. PREČAN, V. *Slovenské národné*, s. 360.

politická fronta a že všetci sú za jednotnú ČSR. [...] Ursíny mi povedal, že Slováci sa cítia byť samostatným národom, zároveň aj bratským národom Čechov a chcú, aby sa s nimi aj tak jednalo.“²⁸ alebo Huberta Ripku: „Pre Beneša bolo vypuknutie SNP veľkým zadosťučinením. [...] Povstanie vypuklo na ich rozkaz a prebieha pod ich vedením, aj keď muselo byť upustené od pôvodnej varianty vyčkať na príchod Červenej armády“²⁹, čo čiastočne spresňuje a dopĺňa Jozef Jablonický: „Otázka postavenia Slovenska v novej ČSR bola v nasledujúcom vývoji priamo závislá od stupňa rozvoja domáceho hnutia odporu, od toho, kto bude v slovenskom odboji a v revolučnom prevrate hovoriť a konať v mene slovenského národa, kto bude stáť na čele revolúcie.“³⁰

Kotleba, ale aj ostatní pravicoví radikáli, sa opierajú práve o tendenčné názory s ľudáckym podhubím, pričom vôbec nereflektujú názorovú rôznorodosť, iba *en bloc* odmietajú všetky informácie, ktoré pochádzajú z rokov 1944–1989, resp. všetky, ktoré nesúhlasia s ich názorom. Kontroverzné názory na obdobie 2. svetovej vojny nie sú žiadnou novinkou a to nielen na Slovensku, ale v celom svete. Strana Kotlebu získala však v posledných parlamentných voľbách v roku 2020 7,97 % podporu od voličov (229 660 hlasov), ktorá znamenala 17 kresiel v Národnej rade Slovenskej republiky.³¹

Záborská, či Kotleba nie sú jediní, ktorí relativizujú SNP. V roku 2017 zverejnila Matica slovenská video s názvom „Bez 14. marca 1939 (iný pohľad na Slovenský štát)“³², v ktorom autori deklarujú alternatívne dejiny ako jednu z možných vedeckých hypotéz a to v príkrom rozpore nielen so závermi súčasnej slovenskej historiografie, ale aj v rozpore s uznávanými vedeckými metódami, ktoré alternatívnu históriu odmietajú. Záverom tvrdia, že 14. marec 1939 a rovnako tak 29. august 1944 sú pre dejiny Slovenska rovnako dôležitými medzníkmi, pričom podľa ich záverov by k SNP nikdy nebolo došlo, keby dňa 14. marca 1939 nebol vznikol vojnový slovenský štát. Zároveň divákovi podsúvajú, prostredníctvom rečníckej otázky o výzbroji a skúsenostiach slovenskej armády, že práve v jej radoch vznikla myšlienka ozbrojeného povstania. Okrem zrejmých historických nezrovnalostí a priamych zavádzaní, autori videa vyzývajú k zmiereniu sa s vlastnou históriou a teda s pokorným prijatím 14. marca a aj 29. augusta. Z pohľadu právnej histórie je takýto spôsob interpretácie logicky neprávny a to z nasledujúcich dôvodov:

ad 1) Spájať ľudácky (totalitný) režim, ktorý nastúpil na samostatnú cestu dňa 14. marca 1939 s vyhlásením SNP je v rozpore s hodnotami a princípmi oboch udalostí. Kým vyhlásenie slovenského štátu bolo v rozpore s platnými zákonmi ČSR, dokonca urobené nelegitímnym spôsobom (poslanci za vyhlásenie nehlasovali, ale sa postavili a zaspievali

²⁸ FEIERABEND, K. L. *Politické vzpomínky III*. 2. vyd. Brno: Atlantis, 1996, s. 179–180.

²⁹ PAVLÁT, D. *Novinář a politik Hubert Ripka*. Praha: Academia, 2019, s. 342.

³⁰ JABLONICKÝ, J. *Z ilegality do povstania: Kapitoly z občianskeho odboja*. Banská Bystrica: Dali, 2009, s. 128.

³¹ Dezinterpretácie ohľadom SNP prezentované Kotlebom majú teda široký dosah a to nielen na jeho elektorát, ale aj z pohľadu možnej zákonnej zmeny, ktorú by v parlamente mohol podporiť. Širší dosah získali ľudácke dezinterpretácie dejín aj roztrieštením strany a vzniku strany Republika. Danej problematike sa však v práci nevenujeme.

³² MATICA SLOVENSKÁ. [online] *Bez 14. marca 1939 (iný pohľad na Slovenský štát)* [cit. 2022-28-4]. Dostupné na: <[https://www.mojevideo.sk/video/29ab2/bez_14_marca_1939_\(iny_pohlad_na_slovensky_stat\).html](https://www.mojevideo.sk/video/29ab2/bez_14_marca_1939_(iny_pohlad_na_slovensky_stat).html)>.

hymnickú pieseň a neskoršiu hymnu „Hej, Slováci!“³³, pod nátlakom Nemecka a (neskôr) v nadväznosti na právne oduznanú Mníchovskú dohodu, tak SNP bolo legitímnym využitím práva na odpor proti nacistickému Nemecku a domácejmu totalitnému režimu, od ktorého sa odvíjala aj vznikajúca demokratická slovenská štátnosť a s ňou aj politicky sa tvoriaci národný útvar prináležiaci Slovákom.

ad 2) Podmieňovať vypuknutie SNP vznikom slovenského štátu je taktiež formálna logická chyba označovaná ako potvrdzovanie dôsledku. My nevieme, čo by sa bolo stalo, ak by slovenský štát vyhlásený nebol a zároveň nevieme, či jeho vyhlásenie má spojitosť s SNP. Keďže však išlo primárne o povstanie protinacistické, domnievame sa, že priama súvislosť so 14. marcom neexistuje, pretože mohlo vypuknúť aj za predpokladu, že by sa republika nerozpadla na protektorát a vojnový slovenský štát. Zároveň však podobné prepojenia a úvahy nepovažujeme za logicky a vedecky správne, pretože alternatívna história nepatrí do historiografie, práve naopak, deformuje ju.

ad 3) V nadväznosti na vyššie uvedené, sme toho názoru, že považovať oba dátumy za politicky a historicky rovnocenné je v rozpore s medzinárodným právom, históriou, resp. právnou históriou a s princípmi demokracie a právneho štátu, ktoré dnes Slovenská republika uznáva. Video z dielne Matice slovenskej sa síce tvári byť zmierlivým a samo si dáva za cieľ prispieť ku zmiereniu oboch názorových táborov, no pretavenie ich dezinterpretácie dejín do zákonného znenia by smerovalo k opaku. Matica slovenská stavia na roveň oba dátumy a máme za to, že v prípade akceptácie ich „historicky zmierlivého“ videa, by sa dostavili ďalekosiahle následky, možno aj vo forme pokusov o uzákonenie 14. marca za štátny sviatok. Slovenská republika akceptuje tézu o právnej kontinuite ČSR a teda priznať 14. marcu špeciálnu pozornosť, napr. vo forme štátneho sviatku, by bolo s uvedenou teóriou v hodnotovom a politicko-právnom rozpore. Vojnový slovenský štát *de iure* neexistoval a preto nemá žiaden zmysel prisudzovať dňu, kedy bol oficiálne vyhlásený, zvýšenú pozornosť. SNP tvorí doslova protipól k 14. marcu, pretože prezentuje hrdinstvo jednotlivcov a kolektívu, protinacistické hodnoty a začiatok datovania slovenskej štátnosti na demokratických hodnotách. Naproti tomu 14. marec predstavuje dôsledok Mníchovskej zrady a ľstivej politiky nacistického Nemecka, uchopenie moci autoritatívnej Hlinkovej slovenskej ľudovej strany (ďalej len „HSLŠ“), ktorej najväčší úspech v demokratických voľbách v roku 1935 (výsledky v Slovenskej krajine) bolo 30,12 % (HSLŠ kandidovala spolu so SNS, s Poľskou stranou v ČSR a s rusínskou stranou Autonómny poľnohospodársky sojuz v tzv. Autonomistickom bloku) a teda rozhodne nezastupovala názory a postoje všetkých Slovákov tak, ako o nej radi a často deklarovali jej čelní predstavitelia, prípadne ich súčasní obdivovatelia.

Vo svojej podstate sa video Matice slovenskej nijak podstatne nelíši od statusu Záborskej na sociálnej sieti Facebook. Obe žiadajú zmierenie sa s históriou, obe prikladajú význam 14. marcu 1939, ktorý Záborská vysvetľuje nasledovne: „Získanie vlády nad svojou krajinou bolo dlhodobou snahou časti slovenskej inteligencie aj širšej spoločnosti. Táto snaha sa nelíšila od vtedajšieho európskeho diškurzu smerujúceho k väčšej národnej autonómii. Napriek oficiálnemu nadobudnutiu štátnosti sa nejednalo o získanie skutočnej autonómie. Do veľkej miery bol vznik samostatného štátu ovplyvnený geopolitickým

³³ Taktiež je potrebné pripomenúť, že legitimita moci nebola nikdy počas vojny potvrdená voľbami ako to predpokladala ústava.

vývojom v našom okolí.“ Totožnou optikou nazerá na problematiku aj krátky dokument Matice slovenskej, hoci za pomoci prezentovania alternatívnej histórie. Rozhodne ide o sofistikovanejší spôsob, než ten, ktorý zvolil Kotleba, opierajúci sa o ľudácke a neoludácke dezinterpretácie SNP, radikalizmus a vandalizmus. Matica slovenská aj Záborská sa snažia vyvolať v obecnstve falošnú dilemu o nesprávnej interpretácii dejín, ktorej dôsledkom je delenie spoločnosti na dva tábory, resp. nemožnosť vysporiadať sa s vlastnou minulosťou. Vedecký konsenzus je však v tomto smere dlhodobý jasný a jeho výsledkom je, veľmi zjednodušene povedané, že 29. august sa v Slovenskej republike oslavuje ako štátny sviatok a 14. marec je dňom, kedy sa stretávajú pravicoví radikáli, aby si pripomenuli vyhlásenie vojnového slovenského štátu (ich rétorikou vznik prvej Slovenskej republiky). Nie je teda pravdou, že sa minimálne slovenská historiografia nedokázala vysporiadať so slovenskou históriou počas 2. svetovej vojny. To isté platí všeobecne o názore verejnosti na SNP – z prieskumu verejnej mienky z roku 2016 vyplýva, že 81,8 % respondentov si myslelo, že na SNP by sme mali byť určite alebo skôr hrdí a 10,5 % respondentov si myslelo, že by sme určite alebo skôr na SNP nemali byť hrdí. Tento stav je v posledných rokoch konštantný.³⁴

Oficiálne závery a stanoviská evidentne iba nekorešpondujú s názormi neoludákov a zástancov vojnového slovenského štátu či Jozefa Tisa, a preto sa voči nim vymedzujú. Kamufláž prezentovaná Maticou slovenskou a Záborskou je teda oveľa nebezpečnejšia, než samotné dezinterpretácie tendenčných historikov, kam radíme napr. Milana S. Ďuricu a Františka Vnuka alebo radikálne pravicových politikov. Záverom tejto stati dodávame, že krátky dokument bol Maticou slovenskou stiahnutý z oficiálnych stránok, avšak bez náležitého odôvodnenia, či ospravedlnenia.

³⁴ Prieskum verejnej mienky agentúry FOCUS, ktorý sa uskutočnil v dňoch 11. augusta až 16. augusta 2016. V roku 2009 si 83 % respondentov myslelo, že na SNP by sme mali byť určite alebo skôr hrdí a iba 6 % respondentov si myslelo, že by sme určite alebo skôr na SNP nemali byť hrdí. Zároveň okrajovo uvádzame výsledky výskumu z roku 2012, v ktorom na základe predloženého zoznamu historických udalostí respondenti odpovedali na otázku, s ktorou z nich si najviac stotožňujú slovenskú štátnosť; pre 14 % opýtaných je takou dejinnou udalosťou SNP a 11 % respondentov uviedlo v tejto súvislosti vojnový slovenský štát z rokov 1939–1945. Najviac všetkých opýtaných, a teda 24 %, si vybralo Nežnú revolúciu z novembra 1989, ďalších 17 % príchod Sv. Cyrila a Metoda, 14 % vznik ČSR v roku 1918, so vstupom Slovenska do Európskej únie si stotožňuje slovenskú štátnosť 12 % opýtaných a najmenej respondentov, 2 %, si vybralo Pražskú jar v roku 1968. Výsledky sú pomerne vyrovnané, v podstate najväčšmi sa od ostatných vzdáľuje iba Nežná revolúcia. Z výskumu jasne vyplýva, že mladí ľudia príliš nepremýšľajú nad vlastnými dejinami, čoho dôsledkom je aj spájanie slovenskej štátnosti so vstupom Slovenska do Európskej únie. Z uvedeného môžeme vyvodiť záver, že historická pamäť si aktuálne neplní svoje funkcie správne a jej uchovávanie zlyháva, ba priam je nesprávne determinovaná vzdelávaním a sociálnym konštruktivismom. Oľga Gyarfášová tento stav vysvetľuje existenciou tohoročného platformy v Slovenskej republike, ktoré vychádzajú z dejinných udalostí – občiansko-demokratické, národno-kresťanské a európske – komparatívne, pričom najviac preferencií získala Nežná revolúcia – koniec totalitného režimu a otvorenie cesty k demokracii i modernej príslušnosti Slovenska k Západu a západnej civilizácii. Mladá generácia, ktorá Nežnú revolúciu nezažila, ako medzník štátnosti vníma vstup Slovenska do Európskej únie. Pre staršiu generáciu je zase dôležitý odkaz na Cyrila a Metoda, ktorí symbolizujú kresťanskú tradíciu Slovenska a má bližšie k východnému civilizáčnemu okruhu. Bližšie pozri: GYÁRFÁŠOVÁ, O. *Odkiaľ prichádzame, kto sme, kde sa nachádzame. Slovensko v závere 2. dekády štátnej samostatnosti v perspektíve verejnej mienky*. Bratislava: Inštitút pre moderné Slovensko, 2013, s. 4–5.

2. SNP v kontexte historickej a kolektívnej pamäti

Výročie SNP má medzi štátnymi sviatkami v Slovenskej republike veľmi špecifické postavenie. Ide o jediný spomedzi štátnych sviatkov, ktorý je nositeľom bojovnosti, statočnosti a silného príbehu, čo sú atribúty, ktoré ho predurčujú byť (právne) najvýznamnejším sviatkom v Slovenskej republike. Malé a mladé národy, ku ktorým radíme aj národ slovenský, potrebujú pre svoje prežitie a zachovanie národnej identity práve takéto hrdinské príbehy, s ktorými sa obyvateľstvo dokáže nielen stotožniť, ale si ich dokáže aj plasticky predstaviť. Štátne sviatky môžeme bezpochyby zaradiť medzi neoficiálne, resp. zákonom neuznané štátne symboly, pretože podobne ako štátny znak, štátna vlajka, štátna pečať a štátna hymna, vychovávajú k zdravému vlastenectvu, pripomínajú históriu národa a v neposlednom rade aj národ definujú. Politická a národná pamäť je ukotvená v politických inštitúciách, podporovaná národnými (štátnymi) symbolmi, vyvolávaná pripomínaním udalostí a ovplyvňujúca spoločnosť zhora.³⁵ Pri štátnych sviatkoch je zrejmé, že vychádzajú nielen z politickej zhody, ale aj z ich verejnej prezentácie v médiách a v spoločnosti.

V súvislosti s povstaním nemôžeme opomíňať udalosti s ním prepojené, ktorým je napr. nariadenie č. 1/1944 Zb. n. SNR o vykonávaní zákonodarnej, vládnej a výkonnej moci na Slovensku z 1. septembra 1944 predstavuje Hartovské primárne aj sekundárne právo – prehlasuje, čo je právom a stalo sa tak originárnou rekogničnou Kelsenovou ohniskovou normou, od ktorej sa ďalej datuje legalita a legitimita slovenskej štátnosti na demokratických a antifašistických hodnotách. Oprávnenosť SNR byť sama sebe zdrojom legality, bola rozhodne odvodená od SNP, ktoré jasne preukázalo hodnoty, za ktoré SNR v tomto období bojovala. Z pohľadu právnej histórie sú tieto elementy neopomenuteľné, avšak z pohľadu historickej pamäti sú nadbytočné a ťažkopádne. Dôležitý je len atribút antifašistických hodnôt a z neho odvodené postavenie ČSR ako jednej z krajín víťaznej aliancie. Súčasná exkluzivita SNP je vyjadrená nielen jeho postavením ako štátneho sviatku, ale aj Múzeom SNP v Banskej Bystrici a každoročnými oslavami pri príležitosti jeho výročia, ale tiež menej výraznými pripomienkami – napr. ulicou a námestím nesúcim názov SNP.

2.1 Historická pamäť a SNP

Neuwirthov koncept národného zmierenia však považuje SNP za deň, kedy začala tragédia slovenského národa. Postavenie cintorína, kde by ležali povstanci spolu s gardistami sa javí byť pátosom, ktorým sa iba asertívne snažil maskovať evidentnú dehonestáciu SNP. Ak by sme pripustili politickú a právnu debatu o Neuwirthovom návrhu slovenského národného zmierenia, ako jedna z prvých by vystala otázka, ktorá udalosť v slovenských dejinách bude nositeľom a teda aj novou ohniskovou normou slovenskej štátnosti. Sám Neuwirth si takúto otázku, minimálne vo svojom prejave, nekládol. Podľa nášho názoru však iný dátum ako 14. marec 1939 neprichádza do úvahy. Záborská sa vo svojom statuse síce slovné dištancuje od propagácie fašistického režimu, či hájenia záujmov vojnového slovenského štátu ako satelitu nacistického Nemecka, no zároveň 14. marec označuje za oficiálne získanie štátnosti, hoci bez skutočnej autonómie. Na tomto mieste je dôležité uviesť, že pre historikov a politikov zastávajúcich sa štátnosti odvodenej od 14. marca, je príznačné, že

³⁵ Bližšie pozri: ASSMAN, A. *Der lange Schatten der Vergangenheit. Erinnerungskultur und Geschichtspolitik*. Bonn: Bundeszentrale für politische Bildung, 2007, s. 33–37.

striktno oddeľujú slovenskú samostatnosť založenú na kresťanských tradíciách od dobovej geopolitiky a od vnútroštátnych pomerov. Spraviť hrubú čiaru medzi 14. marcom a udalosťami, ktoré mu predchádzali a ktoré po ňom nasledovali je v rozpore so všetkými druhmi vedeckej interpretácie a argumentácie. Pre ľudských autorov je SNP neprijateľné najmä preto, že nestojí na pilieroch kresťanstva, nemá rýdzo slovenské pozadie a zároveň bolo ozbrojeným vystúpením voči vojnovému slovenskému štátu.

Podobne, ako pri iných termínoch z oblasti humanitných a spoločenských vied, aj historická, či kolektívna pamäť je pomerne ťažko definovateľná. V jednotlivých etapách hľadania poznania historickej pamäte vo vzťahu k SNP budeme nadväzovať aj na koncept národného zmierenia Záborskej, resp. Neuwirtha.

Historická pamäť nemusí svojím obsahom úplne korešpondovať s historiografiou a stačí, ak je jej dôstojným nositeľom. Tento jav je rozpoznateľný aj vo vnímaní SNP, ktoré je prezentované počas osláv výročia veľkolepo a hrdinsky a opomínajú sa jeho vojenské nedostatky. Podľa niektorých autorov nemusí historická pamäť vôbec korešpondovať s dobovou realitou (ako je to napr. pri legende o Jánošíkovi). Podľa nášho názoru by však mala byť v súlade so závermi odbornej verejnosti, minimálne ak hovoríme o moderných dejinách, ktoré sú pretavené do štátnych sviatkov, alebo ktoré nesú jasné poslanstvo v súlade s hodnotovým zakotvením štátu a spoločnosti. Vnímame rozdiel medzi historickou pamäťou, ktorej nositeľom sú legendy a povesti a historickou pamäťou, ktorej nositeľom je štátny sviatok a celoštátne oslavy, ako je tomu v prípade výročia SNP.³⁶ V tomto kontexte by sa teda národné zmierenie ako náhrada výročia SNP vôbec neujala, pretože v roku 1944, resp. 1945 ku žiadnemu zmiereniu neprišlo. Vojnu vyhrali Spojenci a SNP výrazne prispelo, minimálne z pohľadu národného, k zaradeniu ČSR medzi víťazné štáty. Neuwirthov koncept zmierenia predstavuje SNP dehonestujúco a je nepravdepodobné, že spoločnosť by si tento koncept bola schopná osvojiť.

V tomto kontexte však nemôžeme opomínať skutočnosť, že v dnešnej neskorej postmodernej dobe, ktorá je charakterizovaná rýchlym tokom informácií sa k historickým udalostiam môže vyjadrovať prostredníctvom médií a internetu každý, kto má o to záujem. Stáva sa preto, že ľudia sa s mnohými historickými udalosťami stretávajú práve v tomto priestore, pričom relevantnosť a pravdivosť niektorých informácií nezodpovedá historickej realite, nevychádza z vedeckých a odborných prác alebo jednoducho ide o čiastkové fakty vytrhnuté z kontextu. Je na mieste si položiť otázku, kto a ako môže daný stav (ne)vedomosti ovplyvniť. Podľa Zdeňka Vašíčka a Francoise Mayerovej sú to práve historici, ktorí v dnešnej dobe plnia úlohu sudcov dejín a často plnia i spoločenskú rolu spovedníkov.³⁷

³⁶ Mýtom v historickej pamäti nemožno uprieť, že bez ohľadu na to, koľko pravdy sa v nich nachádza, oplývajú nezameniteľnou atraktivnosťou a teda sa jednoducho môžu stať silnou zbraňou na manipuláciu spoločnosti. Na atraktivite 14. marcu pridáva fakt, že v období pred rokom 1989 nebolo možné v tuzemsku o ňom slobodne hovoriť a písať. Zároveň rovnaké obdobie uberá na atraktivite SNP, pretože komunisti si z jeho odkazu vytvorili silnú ideologickú zbraň. Pamäť a rovnako aj zabúdanie sa používali, používajú a vždy sa aj používajú budú na tvorenie a tvarovanie verejnej mienky. Obe rovnocenne stoja pri vzniku každej ideológie a každého režimu, aj toho demokratického. Historické udalosti a osobnosti sa časom nevyhnú kritike súčasníkov alebo neskorších generácií. Existencia primárnych alebo aspoň sekundárnych prameňov, ktoré verifikujú príbehy z minulosti a tak napomáhajú potvrdiť alebo vyvrátiť stanovenú hypotézu, je preto veľmi dôležitá. VAŠÍČEK, Z. – MAYER, F. *Minulost a současnost, paměť a dějiny*. Praha: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2008, s. 168.

³⁷ *Tamže*.

Ďalej dodávajú, že historici svojou interpretáciou dejín rozhodnú o jednotlivých prípadoch a ľudom tak dajú rozhrešenie, čím sa udalosti uzavru. Vašíček a Mayerová tento aspekt úlohy historikov nazývajú sakrálnym.³⁸ Aj napriek tomu, že historici opatrujú a zachovávajú spomienky, nie je úplne správne tvrdenie, že história odráža pamäť a naopak pamäť odráža históriu.³⁹ Na príkladoch politikov je viditeľné, že rozhodne nepovažujú úlohu historikov v celospoločenskom meradle za sakrálnu, dokonca to dokazuje aj dokument Matice slovenskej. Odlišná situácia je však vo vedeckej spoločnosti. Historiografia nie je exaktná veda, ľudské myslenie nedokáže byť úplne objektívne, preto skutočne môžu byť interpretácie udalostí rôzne. Dôležitý je však spôsob argumentácie a dôslednosť pri vysporiadaní sa s názormi oponentov. Prax sa teda vôbec nezhoduje so závermi teórie Vašíčka a Mayerovej, hoci v ideálnom svete by rozhodne mali mať pravdu, čoho dôsledkom by bolo napr. aj to, že by politici nezasahovali do historických tém a neargumentovali by dejinami podľa ľubovôle a potreby ich politického boja.

Na historickú pamäť ako na neustály pojem sa dá nazeráť z rôznych uhlov pohľadu. Nesporným zostáva, že minulosť existuje v prítomnosti vo forme individuálnej a kolektívnej pamäte. Ľudia si pamätajú to, čo pre nich v danom momente má a malo význam, a teda ako to tvrdil Jacob Burckhardt „história sa viaže k tomu, čo je v minulosti podstatné pre našu prítomnosť“.⁴⁰ Nemôžeme však zároveň tvrdiť, že ide o aktívny element súčasnosti. Bez vonkajšieho podnetu si ľudia zväčša nespomínajú na minulú udalosť, najmä ak ide o spomienku „z druhej ruky“ a nie o vlastnú skúsenosť ako je tomu aj pri výročí SNP, keďže dodnes žije iba malá hrstka pamätníkov udalosti.⁴¹ Prirodzenou súčasťou individuálnych pamätí je, že si ľudia spomínajú na nejakú minulú udalosť odlišne, prežívajú a vnímajú ju trochu inak. Do zážitku sa vkladá súčasnosť, nové poznatky, ak ide o vlastnú skúsenosť, prehodnocujú sa tiež minulé rozhodnutia. Môžu sa vyvodzovať iné, možno aj úplne nové závery, vynárajú sa nové otázky, alebo sú niektoré detaily hmlisté, či skôr úplne zabudnuté. Takto si možno predstaviť model tvárnosti a nestálosti pamäte. A navyše, ako poukazujú Émile Durkheim, Maurice Halbwachs a Peter Burke, pamäť aj história podliehajú ešte vplyvu sociálnych skupín.⁴² V nich existuje paralelný svet, v ktorom sa rozhoduje o tom, čo je dôležité a pamätihodné, a čo je vhodnejšie vytlačiť a zabudnúť. V tomto kontexte môžeme uvažovať aj nad myšlienkou transformovať štátny sviatok SNP na slovenské národné zmierenie. Dôležitú úlohu tu zohráva väčšinová zhoda. Minorita len veľmi ťažko v právnom štáte presadí na úrovni zákonov svoj vlastný model histórie. Vo svojej podstate neexistuje prienik medzi politickými rozhodnutiami a závermi názorovej väčšiny

³⁸ *Tamže*.

³⁹ Za históriu považujeme písomné svedectvá o minulosti, ktoré však nie sú za každých okolností objektívne. Okrem toho, že jednotlivé písomné historické prejavy sú badateľne subjektívne dofarbované, selekcia pri argumentácii a interpretácii im taktiež nie je cudzia, taktiež podliehajú rovnako ako ľudská pamäť procesom zámerného, či samovoľného zabúdania. Navyše pamäť jednotlivca ovplyvňuje i jeho fyziologicko-psychologická schopnosť spomenúť si presne na minulé udalosti a prefiltrovať fakty od subjektívnych dojmov a pocitov, ktoré by mohli konečný obraz dokresliť, či už pozitívne alebo negatívne. Argumentácia Vašíčka a Mayerovej podľa nášho názoru mohla byť validná v roku vydania publikácie (2008), no v súčasnosti je už zastaralá a to najmä v dôsledku sily internetu.

⁴⁰ BURCKHARDT, J. *Úvahy o svetových dejinách*. Olomouc: Votobia, 1996, s. 7.

⁴¹ VAŠÍČEK – MAYER, c. d., s. 153.

⁴² Blížšie pozri: HALBWACHS, M. *Kolektívni pamät*. Praha: Sociologické nakladatelství, 2009, s. 50–92.

v historiografii, tzn. ustálený názor historiografie na SNP vôbec nemusí korešpondovať s politickým rozhodnutím zmeniť štátny sviatok výročia SNP, prípadne ho úplne zrušiť.⁴³

Minulosť, teda pamäť predchádzajúca sociálnu alebo komunikatívnu pamäť, sa označuje ako pamäť kultúrna a zostáva v obehu len vďaka spomienkovým formám vlastným kultúre a generáciám, napr. prostredníctvom pamätníkov a v 21. storočí najmä prostredníctvom médií. Mýty sú neoddeliteľnou súčasťou každej národnej pamäte naprieč kontinentmi a v rámci nich si ľudia, resp. society pretvárajú minulosť podľa potrieb a preferencií svojej sociálnej skupiny. Rebel sa pre odbojárrov môže stať hrdinom, zatiaľ čo pre vládnucu triedu ide o nepriateľa štátu číslo jeden (SNP ako začiatok slovenskej demokratickej a antifašistickej štátnosti vs. SNP ako boľševický protislovenský puč). Obe strany vyselektujú len určité rysy udalosti alebo činy a ostatné opomenú, pričom nie je vylúčené, že jeden z názorových prúdov sa postupom času z kolektívnej pamäte vytratí alebo sa vôbec nestane jej súčasťou. Informácie sa postupom času menia a prispôsobujú sa, zovšeobecňujú sa, čoho následkom je vytváranie (ne)vhodných stereotypov, ktoré sa taktiež môžu pod vplyvom kultúrnych, sociálnych, či politických zmien ďalej formovať a meniť. Konečný obraz môže byť skreslený a časom si už nikto nespomenie na reálny dobový obraz, na nuansy dotvárajúce príbeh, najmä ak ide o udalosť z dávnej histórie. Môžu nastať dve nasledujúce situácie:

ad 1) vyššie uvedenému v zlom slova zmysle napomáha aj hodnotenie minulosti očami prítomnosti. Substitúcia dobovej premennej premennou súčasnosti (najmä v právnych dejinách) znamená odlišný výsledok, i keď logický a gramatický výklad môže predikovať výsledok správny.

ad 2) vznikajú historické notoriety, spoločnosťou vnímané ako fakty, aj keď ich môžeme označiť iba za veľmi simplistické verzie konkrétnej udalosti zasadené do minulosti, ktoré nemožno brať doslovne. Problémom je napr. existencia historických dokumentov, ktoré nekorešponujú s vytvoreným mýtom, a teda narúšajú piliere jeho vierohodnosti.

Už sme uviedli, že historická pravda nie je pre historickú pamäť nutná, ba ani potrebná. Historická pamäť má funkciu sociálnu, socializačnú (v zmysle identity k národu), kultúrnu, symbolickú a psychologickú (katarzia) – odzrkadľovanie reality tam nepatrí a za ideálnych okolností ani nemá prečo. Pre historickú pamäť je preto lákavá predovšetkým zjednodušená ilúzia výhry dobra nad zlom. Vnímame však rozdiel medzi zovšeobecňovaním a zjedusovaním, kedy napr. pri SNP hovoríme o povstaní (celého) slovenského národa voči nemeckému tyranovi a ľudáckemu režimu, resp. sa opomínajú zlyhania vojenského velenia, či excesy partizánov kvôli nenarušeniu hrdinského príbehu so silným hodnotovým odkazom (vedecké práce samozrejme operujú rovnako s pozitívami ako aj negatívami) a medzi fabuláciami a spájaním čiastkových faktov do jedného celku bez kontextu, ako je tomu napr. pri štátnosti odvodenej od 14. marca, ktorá nebola legálna a ani legitímna (ľudácki autori však zväčša nepopisujú negatívne znaky, práve naopak a najtragickejšie udalosti bagatelizujú alebo hľadajú konkrétneho vinníka mimo radov ľudáckych predstaviteľov, najčastejšie je

⁴³ Politické rozhodnutia sice nemusia byť v súlade s väčšinovým názorom, no rozhodne ovplyvnia názor voličov, prípadne vzbudia vlnu nevôle medzi laickou, či odbornou verejnosťou, ktorá je momentálne výročiu SNP rozhodne naklonená (pozri nižšie). Sila sociálnej skupiny, ktorá žiada po zmierení sa s odkazom na SNP, ako na čierny deň slovenskej histórie, je momentálne zanedbateľná a to čo do počtu, tak aj do politickej sily. Súčasný pomer síl sa však môže dramaticky zmeniť za predpokladu vzrastu extrémistických síl v parlamente.

ním Adolf Hitler). Tento naratív využíva napr. Martin Lacko, ktorý vo svojej prednáške na sneme Asociácie slovenských novinárov v roku 2014 povedal, že nevyzdvihovanie prvej slovenskej štátnosti (vojnového slovenského štátu, pozn. autorov) je výsledkom nebudovania kolektívnej pamäte autoritami štátu, resp. že ide o výsledok „pretlačania“ česko-slovenskej koncepcie dejín. Lacko opäť pracuje s falošnou dilemou, ktorá je ľudáckym a neofúďáckym autorom vlastná – snaží sa publikum presvedčiť o tom, že ak nepovažujeme súčasnú Slovenskú republiku za právneho nástupcu vojnového slovenského štátu, tak nie sme dobrí Slováci, necítíme národne a nedisponujeme národnou hrdosťou. V kontexte slovenskej samostatnosti a štátnosti v rokoch 1939–1945 vyzdvihuje príbehy jednotlivcov, ktorí za národnú otázku trpeli, no zároveň opomína zverstvá ľudáckeho režimu. Taktiež klamlivo zavádza tvrdením o zlyhaní štátu pri budovaní kolektívnej pamäte. Okrem iného aj štátne sviatky sú súčasťou budovania kolektívnej pamäte, ale keďže medzi súčasnými nefiguruje 14. marec, Lacko považuje kroky štátu za nedostačujúce, resp. neexistujúce.⁴⁴

Zaujímavou je aj skutočnosť, ako sa v kontexte pamäte využíva kolektívne zabúdanie. Hovorí sa, že dejiny píšu víťazi, ale ako tvrdí Peter Burke, oni sú aj tí, ktorí ich zabúdajú, pretože si to môžu dovoliť.⁴⁵ Každý konflikt má však najmenej dve strany, a tak budú vždy existovať minimálne dve pamäte o tej istej udalosti. Oficiálna pamäť víťazov bude vždy v kontraste s neoficiálnou pamäťou porazených, čo presne popisuje nami skúmaný problém medzi SNP a 14. marcom. Z pochopiteľných dôvodov porazení len veľmi ťažko vedia opustiť myšlienky na minulosť a znovu dookola v mysli prežívajú danú udalosť a premýšľajú, čo by sa bolo bývalo stalo, keby všetko bolo bývalo dopadlo inak. Uvažovanie uvedeným smerom vedie zväčša iba k jednému a to k alternatívnej histórii, ktorá síce uspokojuje porazenú stranu, avšak deformuje pamäť a aj historiografiu. Využívaná je predovšetkým na manipulovanie s verejnosťou a vedomé zavádzanie. Exmplárnym príkladom je spomínané video Matice slovenskej.

Podobne však vyznievajú aj slová Martina Lacka a ďalších, ktorí zámerne zamlčávajú ad 1) právnu stránku vojnového slovenského štátu v nadväznosti na právny poriadok Slovenskej republiky a ad 2) zločiny ľudáckeho režimu, pričom ich maskujú národovectvom.

Víťazi, ako kontrast k porazeným, zase dokážu jednoducho ukončiť minulosť kapitulu a hľadiť do budúcnosti, pomaly zabúdajúc na minulosť. Takýmto spôsobom možno odvodniť pomerne laxný prístup štátu k historickému revizionizmu, hoci sa týka štátneho sviatku.⁴⁶

S historickou pamäťou úzko súvisí aj sociálna amnézia, ku ktorej radíme oficiálnu cenzúru a autocenzúru. Zatiaľ čo prvá je nariadením zhora, aby sa filtrovali informácie, ktoré by mohli narušiť sociálnu štruktúru a súdržnosť alebo hoci i štátne zriadenie, autocenzúra sa týka jednotlivca, ktorý sa môže rozhodnúť, že určité veci radšej zabudne, alebo

⁴⁴ LACKO, M. Zápas o pamäť národa. Prednáška na sneme slovenskej asociácie novinárov dňa 11. 12. 2014 v Bratislave. *Kultúra*, 2015, roč. 18, č. 2, s. 4.

⁴⁵ BURKE, P. *Variety kulturních dějin*. Praha: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2006, s. 61.

⁴⁶ Nemožno opomenúť ani neoficiálnu pamäť (nie však alternatívnu), ktorá sa pomerne málo skúma, ale má nepopierateľnú historickú hodnotu, pretože pomáha dotvárať celkový reálny obraz minulosti, a preto by sa jej mala venovať patričná pozornosť a nemalo by sa na ňu zabúdať. Neoficiálnou pamäťou je historicky správny popis udalostí, ideálne podaný formou, ktorá nenaruša celkový obraz historickej pamäte. To je napr. už spomínaný vojensko-historický opis udalostí počas SNP napr. v publikáciách od Jablonického. JABLONICKÝ, J. *Z ilegality do povstania: Kapitoly z občianskeho odboja*. Banská Bystrica: Dali, 2009; JABLONICKÝ, J. *Povstanie bez legend*. Bratislava: Obzor, 1990.

nespomenie. Oficiálna cenzúra je organizované kolektívne zabúdanie nevhodných informácií, ale autocenzúra môže byť i dobrovoľná a môžeme ju badať v komunistickej aj ľudáckej interpretácii SNP. Zjednodušene môžeme povedať, že ak neexistujú presvedčivé dôkazy, akékoľvek tvrdenie sa dá napadnúť a spochybníť, a potom závisí už len na charizme a presvedčivosti reprezentantov danej myšlienky, či dokážu uspokojiť a upokojiť davy.⁴⁷ Cenzúra však nemá len negatívne konotácie. Niekedy sa používa s dobrým úmyslom, napríklad nepripomínať bývalý nehostinný režim v názvoch ulíc a miest.⁴⁸

Osobitným prípadom je celospoločenské, či národné zlyhanie. Kolektív sa jednoducho snaží vytesniť nepríjemnú skúsenosť z kolektívnej pamäte a zároveň nechce, aby mu bola pripomínaná, aby za ňu musel niesť morálnu zodpovednosť. Paradoxom slovenskej histórie je, že na tomto pomedzí stojí SNP aj 14. marec, v závislosti od uhla pohľadu, keďže zástancovia SNP 14. marec vo vzťahu ku slovenskej štátnosti odmietajú a naopak. Vo vzťahu k 14. marcu si dovoľme mierne odbočiť a uviesť príkladom tvrdenie amerického sociológa Daniela Goldhagena, ktorý vo svojej práci hodnotiacej zodpovednosť Nemcov za holokaust, nevychádzal z Hitlerovej vôle, prípadne z Mein Kampfu. Základ „zla“ odvodil z nemeckých dejín, t. j. z nemeckého pôvodu (nemectva) a nie z nacizmu ako takého. Podľa Goldhagena vytvorilo práve nemectvo z Nemcov vrahov, ktorí boli ochotní sa zúčastniť vraždenia Židov. Vychádzal pritom zo špecifického eliminačného typu nemeckého antisemitizmu, ktorý mal existovať už pred nástupom nacizmu k moci a vďaka Hitlerovi sa len mohol realizovať.⁴⁹ Nemecká spoločnosť takéto tvrdenie razantne odmietla a celkovo je „Goldhagen-Debate“ považovaná za kontroverznú a vedecky spornú.⁵⁰ Podobnú schému však môžeme pozorovať aj u našich predkov – antisemitizmus bol rozšírený na Slovensku aj pred marcom 1939. Samotné vyhlásenie vojnového slovenského štátu znamenalo len postupnú legalizáciu zakoreneného antisemitizmu, prudko podporeného horlivou protižidovskou propagandou. Antisemitizmus samozrejme automaticky neznamená holokaust, no v prípade vojny bol jeho „prirodzeným“ a tragickým vyvrcholením. Pokusy o zhodenie viny za deportáciu slovenských Židov prípadne za celé protižidovské zákonodarstvo na nacistické Nemecko neobstoja aj vďaka priznanému antisemitizmu vrcholných predstaviteľov vojnového slovenského štátu, Jozefa Tisa nevynímajúc. Práve preto je neprijateľné, aby sa začiatok slovenskej štátnosti datoval ku dňu, ktorý bol predzvesťou legalizovaného tyranizovania a vraždenia vlastných občanov. Neuwirth videl na prvý pohľad podobný problém pri SNP, kedy podľa jeho slov začal bratovražedný boj medzi Slovákmi navzájom. Rozdiel medzi obeťami 14. marca a padlými povstalcami, či gardistami v povstaní je zjavný – kým obeťami 14. marca bolo prevažne civilné obyvateľstvo, ktorému boli práva

⁴⁷ BURKE, c. d., s. 61.

⁴⁸ VAŠÍČEK – MAYER, c. d., s. 162.

⁴⁹ Takýto výklad holokaustu by smeroval až k uznaniu kolektívnej viny Nemcov. GOLDHAGEN, D. J. *Hitlerovi ochotní katani*. Praha: Lidové noviny, 1997, s. 256–259. Porovnaj s JASPERS, K. *Otázka viny – Príspevek k nemecké otázce*. 2. vyd. Praha: Mladá fronta, 1991.

⁵⁰ Aj iní autori nám pripomínajú, že politika pamäti alebo politika histórie nás vedie k diskurzívnemu vyjednávaniu v spoločnosti, ktorá je fragmentovaná pozdĺž politických a ideologických deliacich línií, kde aktuálny obraz histórie je dočasným výsledkom permanentného boja o dejiny. Je teda jasné, že národná historická pamäť nie je stabilným konštruktom. Mení sa podľa sociálnych a politických podmienok súčasnosti a neustále sa prispôbuje aktuálnym potrebám a hodnotám. Bližšie pozri: UHL, H. *Memory Culture – Politics of History. Some reflections on Memory and Society*. In: WAHNICH, S. (ed.). *Politics of Collective Memory*. Wien: LIT, 2008, s. 57–65.

obmedzované, resp. odnímané len na základe etnickej, rasovej, národnostnej, či politickej príslušnosti, tak SNP bolo vojenskou operáciou, kde povstalci a vojaci bojovali za hodnoty a vlasť dobrovoľne s vnútorným presvedčením proti nepriateľovi, pričom je dôležité uviesť, že životy civilistov mali na svedomí prevažne Nemci a Pohotovostné oddiely Hlinkovej gardy – i keď samozrejme došlo k niekoľkým excesom aj zo strany partizánov. SNP rozhodne malo určité znaky občianskej vojny, keďže skutočne stáli proti sebe aj Slováci navzájom. Dôležité sú však hodnoty, za ktoré obe strany bojovali. Povstalci oslobodzovali územie od nemeckého okupanta a postavili sa domácemu ľudáckemu totalitnému režimu, kým vojaci slovenskej armády bok po boku s Nemcami bránili štát, ktorý bol v prvom rade nemeckým satelitom a ktorého základné hodnoty boli postavené na odnímaní ľudských práv. Ľudácki a neofudácki autori tieto podstatné rozdiely nevnímajú, resp. sami relativizujú štátom riadený antisemitizmus. Vo všeobecnosti by sa dalo povedať, že povyšujú slovenskú štátnosť, hoc v područí Adolfa Hitlera, nad životy vlastných občanov a to aj z toho dôvodu, že ich sami považujú za občanov druhej kategórie. Z právneho hľadiska ide o paradox, pretože práve obyvateľstvo je neopomenuteľným a základným znakom každého štátu a to bez ohľadu na náboženské, etnické a iné rozdiely.

Záverom podkapitoly sa zamyslíme nad hodnotami, ktorých nositeľom je historická pamäť. Práve hodnoty sú veľmi dôležitým aspektom štátneho sviatku výročia SNP, pretože nesie v sebe posolstvo víťazstva dobra nad zlom. V tejto skúške by 14. marec neobstál ani z pohľadu historickej pamäti, ktorej nároky na historické reálie sú v podstate minimálne. Najväčší príbeh slovenského národa nie je možné oprieť o Hitlerovu vôľu pri vyhlásení samostatného slovenského štátu, ktorá sa veľmi zjednodušene interpretuje ako tzv. teória menšieho zla. Pravdepodobne by sa v historickej pamäti neujal ani koncept vymanenia sa spod českého centralizmu, pretože žiadne politické kroky k úplnému osamostatneniu pred 14. marcom zo strany ľudákov neexistovali. Taktiež sa pri 14. marci často opomína, že Karol Sidor, radikálny autonomista, z pozície predsedu slovenskej vlády odmietol stretnutie s Hitlerom a samotný Jozef Tiso prijal pozvanie Adolfa Hitlera ako súkromná osoba,⁵¹ keďže 13. marca 1939 nemal žiadnu politickú funkciu, ani oficiálne poverenie a žil v úzadí na fare v Bánovciach nad Bebravou.⁵² Hitler ako výborný manipulátor použil na Tisa už osvedčenú lešť a privítal ho so všetkými poctami,⁵³ ktoré prináležali hlavám štátu, ba ešte pompéznejšie, hoci mu takéto uvítanie z pohľadu protokolu neprislúchalo.⁵⁴ Teda aj udalosti, ktoré predchádzali vyhláseniu vojnového slovenského štátu neboli nositeľmi hrdinstva a veľkých činov jednotlivcov, práve naopak.

2.2 Cesta k zmiereniu sa s históriou?

V roku 2023 je len veľmi ťažko možné hovoriť o akomkoľvek zmierení sa s osemdesiat ročnou históriou. S obdobím 2. svetovej vojny sa ČSR vysporiadala viacstupňovo. Úvodom formou dekrétov prezidenta republiky, prípadne prostredníctvom nariadení SNR.

⁵¹ SIDOR, K. *Takto vznikol Slovenský štát*. Bratislava: Vydavateľstvo Odkaz-Ozveny, 1991, s. 110–112.

⁵² Bližšie pozri: BYSTRICKÝ, V. *Zahraničnopolitické súvislosti vzniku Slovenského štátu 14. marca 1939*. Bratislava: Veda, 2014, s. 394–396.

⁵³ WARD, M. J. *Jozef Tiso. Kňaz, politik, kolaborant*. Bratislava: Slovart, 2018, s. 213.

⁵⁴ Podobný, či skôr totožný model ceremónii Hitler využil aj pri bývalom kráľovi Spojeného kráľovstva Edwardovi VIII. a jeho manželke Wallis Simpsonovej, hoci im podobne ako Tisovi, protokolárne neprislúchali. DONALDSON, F. L. *Edward VIII*. London: Weidenfeld and Nicolson, 1974, s. 331–332.

Retribučné nariadenie SNR č. 33/1945 Zb. n. SNR o potrestaní fašistických zločincov, okupantov, zradcov a kolaborantov a o zriadení ľudového súdnictva v § 4 upravovalo zločin zrady na povstaní.⁵⁵ Ťažisko ľudáckej argumentácie voči trestaniu zrady na povstaní retribučným súdnictvom spočíva najmä v zákaze porušenia princípu pravej retroaktivity, keďže normy trestného práva dovtedy nepoznali zradu na povstaní ako trestný čin. Tento spôsob výkladu je však príliš formalistický a účelový. Takisto by sme v súvislosti s retribuáciou mali mať na pamäti postoj politických špičiek vojnového slovenského štátu. Hoci ľudácka emigrácia po vojne urputne obhajovala všetko, čo sa v období po Mníchovskom diktáte, vrátane obdobia vojny udialo, obžalovaní predstavitelia skutočne postavení pred Národný súd v Bratislave zvolili inú stratégiu, najlepšie vystihnutú v rozsudku vynesenom v procese so Štefanom Tisom a spol.: „Je príznačným zjavom u predstaviteľov bývalého režimu, že Vodca Jozef Tiso v procese proti nemu vedenom svaľoval všetku vinu na podriadených a podriadení zase temer všetci – až na vzácne výnimky – vo svojich procesoch na Vodcu a tak dochádza k tej absurdnosti, že máme zavraždených a nemáme jeho tvorcov.“⁵⁶ V tomto kontexte treba vnímať aj hypotézu o zmieriení sa s históriou, ktorú prezentuje Záborská. Zbabelosť a neschopnosť si priznať podiel zodpovednosti, sa v ľudáckych interpretáciách dejinných súvislostí nenachádzajú, pretože by narúšali naratív o udatnom boji ľudáckych politikov za slovenskú štátnosť späť so 14. marcom a o ideálnom fungovaní vojnového slovenského štátu.

Následná dezinterpretácia SNP počas obdobia komunistickej totality, ktorá nekriticky dávala všetky zásluhy slovenským komunistom a Stalinovmu ZSSR a tiež jeho dezinterpretácia ľudáckou propagandou, sa vyvíjali samostatne a bez ohľadu na historickú realitu. Ľudácka propaganda však interpretovala SNP nezávisle od následného politického vývoja v ČSR a keďže vznikala okamžite po vypuknutí SNP, je podľa nášho názoru omnoho väčším problémom z pohľadu historickej pamäte, než tá komunistická (i keď z pohľadu právnej histórie, či historiografie sú obe rovnako neprijateľné). Ľudácka povojnová propaganda sa rozvíjala predovšetkým v zahraničí, čiastočne aj vo forme domácich samizdatov, ktoré boli v podstate kompilátmi prác zo zahraničia. Snaha ľudákov presadiť v zahraničí, predovšetkým v USA a v Nemecku, tézu o zničení slovenskej samostatnosti a štátnosti s dátumom vzniku ku 14. marcu 1939 nežala požadovaný úspech. Ich dezinterpretácia vojnových rokov, aj vďaka komunistickej cenzúre, postupne zanikala, až sa táto otázka stala marginálnou. Znovuobjavenie „utajovaných“ dejín priniesla až Nežná revolúcia a roky po nej nasledujúce. Rovnako ako dnes Záborská, aj na začiatku 90. rokov hlásali politici na Slovensku zmierenie sa s vlastnou históriou. V tomto kontexte vyvolala rozhodne najväčšiu vlnu pobúrenia zo strany historikov už spomínaná učebnica od Milana

⁵⁵ Pri tomto trestnom čine bol subjekt všeobecný, pričom páchatel' mohol spáchať trestný čin takým konaním, ktoré bolo možné označiť ako a) marenie povstania akýmkoľvek spôsobom, b) marenie príprav povstania, c) potlačenie povstania, d) napomáhanie okupantom (objektívna stránka). Chráneným objektom bol bezpochyby protifašistický, resp. protinacistický národooslobodzovací boj Slovákov smerujúci k obnoveniu Československej republiky a aj samotné SNP. Právna ochrana povstania bola teda rovnaká ako napr. integrita Československej republiky a taktiež mal byť páchatel' potrestaný trestom smrti. Zrada na povstaní je bezpochyby najviac diskutovaným zločinom v retribučnom nariadení a to najmä kvôli aplikačnej praxi Národného súdu v Bratislave.

⁵⁶ Slovenský národný archív, Fond Úrad predsedníctva SNR, škatuľa č. 51, Tnľud 70/45, Rozsudok v trestnej veci Štefana Tisa a spol. pred Národným súdom v Bratislave.

S. Ďuricu Dejiny Slovenska a Slovákov, ktorá po prvý krát vyšla v roku 1995 a jej obsah je vyslovene neúctou k histórii a historickým prameňom a to najmä vo vzťahu k vojnovým rokom, ktorým je primárne venovaná. Kniha sa mala stať oficiálnou didaktickou pomôckou na hodinách dejepisu na základných a stredných školách. Vtedajší poslanec za HZDS Ján Cuper sa na margo knihy vyjadril nasledovne: „Ja som spokojný s tou knihou, ja som veľmi spokojný, pretože konečne ukazuje aj iný pohľad, ako podávali niektorí, takzvaní marxisticko-leninskí historici so svojimi umelými tendenčnými názormi.“⁵⁷ „Našťastie máme mladých historikov, ako je Martin Lacko z Ústavu pamäti národa, ktorý dokáže oponovať Ivanovi Kamencovi či Dušanovi Kováčovi, ktorí zasa oponujú profesorovi Milanovi S. Ďuricovi.“⁵⁸

V nadväznosti na uvedenie učebnice bola vypublikovaná v časopise Kritika&Kontext v roku 1997 debata slovenských historikov, konkrétne Ľubomíra Liptáka, Dušana Kováča, Ivana Kamenca a Jozefa Jablonického. Kováč výstižne pomenoval Ďuricov fenomén nasledovne: „Historiografia mala obdobie, kedy svoje poslanie videla v tom, aby niečo dokazovala. V 19. storočí bola historiografia vyhranene ideologická, nacionalistická v celej Európe. Ale ku koncu 19. storočia sa už objavujú hlasy, ktoré začínajú spochybňovať, či takáto história má zmysel. [...] A za slovenského štátu sa historiografia pod mocenským tlakom dostala späť, kamsi až za 19. storočie. Vytvárali sa mýty, národné, celá tá národná mytológia, ktorá nestihla vzniknúť v 19. storočí. To, čo Ďurica predkladá verejnosti, je pokus o návrat historiografie do predvedeckého štádia.“⁵⁹ Na dôležitú falošnú dilemu prezentovanú Františkom Vnukom v roku 1991 ďalej upozornil Jablonický: „Vnuk povedal, že domáci historici, slovenská historiografia spočíva vo vstupe exulantov na domácu pôdu. Domáci historici majú nádej na prežitie, na uplatnenie v tom prípade, ak budú akceptovať výsledky exilovej historiografie. A tento zápas tu prebieha od roku 1990.“⁶⁰

Ďuricova kniha sa po tlaku domácich historikov a tiež zahraničných politikov ako učebnica oficiálne nepoužívala, no zostala v knižniciach a tak si ju, podľa slov vtedajšej ministerky školstva a vedy Slovenskej republiky Evy Slavkovskej, mohol každý študent a pedagóg požičať.⁶¹ Z pohľadu interpretovania vojnových rokov a SNP kniha fatálne zlyháva a nekriticky preberá tendenčné názory od bývalých čelných predstaviteľov HSLS, pričom nemá ani len snahu vyrovnať sa s názormi oponentov. Spomíname ju však najmä z toho dôvodu, že vďaka nej sa takmer naozaj podarilo prezentovať ľudácky svetonázor na hodinách dejepisu a skutočne mohla veľmi nepriaznivo ovplyvniť historickú pamäť. Je totiž logické, že boľševický puč, ako uvádza Ďurica, nemôže patriť medzi štátne sviatky právneho štátu.

Slovenská historiografia, aj tá právna, interpretuje dejinné súvislosti komplexne a veľmi podrobne, najmä ak hovoríme o slovenských dejinách v rokoch 1938 až 1945, pretože

⁵⁷ Citácia rozhovoru [online] Jána Cupera z júna 1997 [cit. 2022-28-4]. Dostupné na: <<https://www.holocaust.cz/zdroje/clanky-z-ros-chodese/ros-chodes-1997/zari-13/dejiny-slovenska-a-slovakov-milana-duricu/>>.

⁵⁸ Citácia rozhovoru [online] Jána Cupera z 1. júna 2016 pre ExtraPlus [cit. 2022-28-4]. Dostupné na: <<https://www.extraplus.sk/clanok/vlastenec-nie-je-fasista>>.

⁵⁹ LIPTÁK, Ľ. – KOVÁČ, D. – KAMENEC, I. – JABLONICKÝ, J. Okrúhly stôl: Slovensko a fenomén Ďurica (prepís diskusie, moderuje ABRAHÁM, Samuel). In: *Kritika&Kontext*, 1997, roč. 2, č. 2–3, s. 5.

⁶⁰ *Tamže*, s. 7.

⁶¹ Citácia rozhovoru [online] Evy Slavkovskej zo dňa 4. júla 1997 pre Národnú obrodu [cit. 2022-28-4]. Dostupné na: <<https://www.holocaust.cz/zdroje/clanky-z-ros-chodese/ros-chodes-1997/zari-13/dejiny-slovenska-a-slovakov-milana-duricu/>>.

sú vnímané najcitlivejšie a najkontroverzejšie. To však automaticky neznamená, že široká názorová zhoda historikov je prezentovaná na dôležitých miestach, ktoré kolektívnu pamäť formujú. Malo by byť v záujme nielen Ministerstva školstva Slovenskej republiky, aby boli národné dejiny vyučované objektívne, v zhode s vedeckou obcou, hodnotami právneho štátu a zároveň v súdržnosti kolektívnej pamäte a pocitu národnej hrdosti. Preto sme sa rozhodli v tomto kontexte analyzovať pohľad na SNP v dvoch učebniciach dejepisu, konkrétne v učebnici od Aleny Bartlovej a Róberta Letza *Dejepis pre 3. ročník gymnázií Národné dejiny* z roku 2005 a v učebnici od Róberta Letza, Márii Tonkovej a Anny Bockovej *Dejepis pre 3. ročník gymnázií a stredných škôl* z roku 2013. Kapitola venovaná SNP začína prológom: „Slovensko koncom augusta 1944 prestalo byť pokojnou krajinou v závetrí vojny. Zvýšená aktivita partizánov, pasivita štátneho aparátu a armády vyústili do príchodu nemeckej armády. Tak sa v nevýhodnom variante muselo začať ozbrojené povstanie [...]“⁶² V ďalšom texte, s podtitulom *Život na povstaleckom území* sa uvádza nasledovné: „[...] Aktívni prívrženci režimu Slovenskej republiky, ale aj obyčajní ľudia obvinení zo špionáže a príslušníci nemeckej menšiny boli uväznení a často jednotlivo i hromadne popravení [...] Za tieto represie boli zodpovední niektorí partizáni. Slovenská vláda v Bratislave Povstanie odsúdila. Považovala ho za puč vyvolaný cudzími silami zvonku a namierený proti Slovenskej republike.“⁶³ Naopak zodpovednosť za vypaľovanie dedín a vraždy civilného obyvateľstva je kladené primárne za vinu nemeckej armáde, „v niektorých prípadoch za asistencie Pohotovostných oddielov Hlinkovej gardy.“⁶⁴ Na záver sa uvádza, že SNP „navonok jednoznačne vyjadrilo myšlienku odpútania sa od nacistického Nemecka a spolupráce s víťaznou spojeneckou koalíciou.“⁶⁵ Text úplne opomína budovanie slovenskej štátnosti na antifašistických základoch, ďalej skutočnosť, že SNP je oslavované ako štátny sviatok, zároveň sa nespomína ani fakt, že SNP nebolo len bojom proti nacistickému okupantovi, ale aj proti domácej forme národnosocialistickej totality – ľudáckemu režimu a takisto neoperuje so SNP ako s bojom za obnovenie ČSR, čo vyplýva napr. z rozkazov vydaných Rudolfom Viestom.⁶⁶ Na druhú stranu, v porovnaní s učebnicou z roku 2005 priznáva SNP aspoň protinacistický rozmer, keďže staršia učebnica ho interpretovala iba v súvislosti so spoluprácou s víťaznou spojeneckou koalíciou.⁶⁷ Interpretácia 14. marca 1939 a následne obdobia vojnového slovenského štátu sa taktiež nesie v pomerne zvláštnom duchu. Pri tomto období sa neuvádza jeho kontroverzný rozmer. Vyhlásenie slovenského štátu sa interpretuje ako prirodzený následok tzv. Homolovho puču, kedy Adolf Hitler iba podal Slovákom pomocnú ruku pri vytvorení samostatného štátu v boji proti českému centralizmu.⁶⁸ Detailnejšie je situácia popísaná v novšej učebnici, avšak bez výrazných zmien v argumentácii. Autori sa nevyhli ani uvádzaniu poloprávd – napr. sa

⁶² LETZ, R. – TONKOVÁ, M. – BOCKOVÁ, A. *Dejepis pre 3. ročník gymnázií a stredných škôl*. Bratislava: Mladé letá, 2013, s. 174.

⁶³ *Tamže*, s. 175.

⁶⁴ *Tamže*, s. 177.

⁶⁵ *Tamže*.

⁶⁶ Bližšie pozri KASARDA, Š. *Posledný rozkaz prvého generála: Prvýkrát slobodne o našom rodákovi z Revúcej. Východ*, 1990, roč. 1, č. 224, s. 3.

⁶⁷ BARTLOVÁ, A. – LETZ, R. *Dejepis. Národné dejiny pre 3. ročník gymnázií*. Bratislava: Mladé letá, 2005, s. 108.

⁶⁸ LETZ – TONKOVÁ – BOCKOVÁ, *c. d.*, s. 76.

v učebnici uvádza, že Jozef Tiso sa „rozhodol cestovať do Berlína až po odporúčaní slovenskej vlády a snemu“,⁶⁹ čím jeho súkromná cesta získala punc oficiality.

Vytvára preto otázka, z akého dôvodu štát uzákonil udalosť ako štátny sviatok, ku ktorému každoročne patria veľké oslavy, aby k nemu následne v oficiálnych učebniciach zastával ambivalentný postoj. Práve tieto nezrovnalosti vytvárajú šedé miesta v historickej pamäti národa, ktoré môžu ľahko zneužiť manipulátori z radov neonacistov a neofudákov, ktorí úderne pretláčajú vlastné (dez)interpretácie udalostí. V kontexte uvedených učebnic dejepisu, nemožno vnímať ani stanovisko Kotlebu, podľa ktorého bolo SNP na päťdesiat percent bolševickým pučom, za kontroverzné, keďže k rovnakému názoru o SNP sú vedení aj študenti na hodinách dejepisu.⁷⁰

Záverčné úvahy de lege ferenda

Jednoznačne môžeme povedať, že národné zmierenie podľa Záborskej by znamenalo zahrnutie SNP a zároveň by sa zameralo na pripomínanie slovenskej vojnovej štátnosti, celkom cynicky, v deň kedy vypuklo SNP. Podľa teórie ideológie by tak nastala fragmentácia, kedy by sa menšinový názor stal oficiálne odobrený štátom. Predpokladáme, že štátny sviatok zmierenia by sa nestretol s pochopením u väčšiny členov historickej obce a veríme, že by ho neprijala ani slovenská spoločnosť. Prirodzeným následkom „zmazania“ odkazu SNP by bol vznik potreby jeho nahradenia, a v podstate okrem 14. marca neprichádza žiadna iná udalosť do úvahy. Ak by sme skutočne začali oslavovať zmierenie sa s históriou v duchu osláv vojnovnej štátnosti, dopady by boli nasledujúce: ad 1) odklonili by sme sa od teórie právnej kontinuity ČSR, ktorej presadenie, zjednodušene povedané, znamenalo nepretržitú existenciu ČSR od 28. októbra 1918 do 31. decembra 1992, pričom takýto odklon by nebol v súlade s antifašistickou tradíciou na Slovensku a zároveň by bol v rozpore s právnym poriadkom Slovenskej republiky; ad 2) bolo by nutné „prepisovať“ dejiny. Autori obhajujúci vojnový slovenský štát a zrod štátnosti ku 14. marcu 1939 sa argumentačne nikdy nevysporiadali s medzinárodnoprávnymi následkami vlastných tvrdení. Ak by skutočne bola táto štátnosť legitímna a legálna, vojnový slovenský štát by stál na strane porazených, z čoho plynie množstvo právnych konzekvencií, napr. vo forme vyplácania reparácií. Ľudácki politici v povojnovom exile nikdy túto otázku neriešili, čo bolo prirodzené, keďže sa v prvom rade pokúšali zahraničnú verejnosť presvedčiť o nelegitímnosti obnovenej ČSR.

⁶⁹ BARTLOVÁ – LETZ, *c. d.*, s. 145.

⁷⁰ Za predpokladu, že sa systém vyučovania dejepisu danej problematiky neposunie z roviny alibistického výkladu udalostí, ktoré sa zväčša zameriavajú na nenosné marginálie, bude historická pamäť naďalej ochromená a závery vedeckej obce budú oddelené od reality, uzamknuté niekde v slonovinovej veži na periférii záujmu verejnosti. V deväťdesiatich rokoch sa podarilo zastaviť ľudácku propagandu v Ďuricovej učebnici práve vďaka historikom a európskym štruktúram. Nemožno však opomenúť skutočnosť, že pred vyše dvadsiatimi rokmi žili pamätníci, resp. priami aktéri povstania, ktorí boli živými nositeľmi daných udalostí. Je preto otázne, akými účinnými zbraňami by sa mohla brániť dnes slovenská historická obec, pri pretláčaní vyslovene tendenčných učebnic, a to vzhľadom aj na nečinnosť pri používaní súčasných učebnic dejepisu. Samozrejme, že aj v nedávnej minulosti bolo počuť hlasy o nevhodnosti a nevyváženosti učebnic dejepisu zo strany historikov, no žiadne obsahové zmeny sa neudiali aj napriek identifikácii problémov. Pozri napr. CHORVÁTOVÁ, H. *Aké sú naše učebnice dejepisu*. In: *Týždeň* [online]. 2017 [cit. 2022-28-4]. Dostupné na: <<https://www.tyzden.sk/spolocnost/37936/ake-su-nase-ucebnice-dejepisu/>>.

V nadväznosti na uvedené je potrebné zdôrazniť, že historická udalosť so statusom štátneho sviatku nepožíva špeciálnu právnu ochranu. V podstate akýkoľvek slovný útok na štátny sviatok môže byť, a aj to iba za určitých okolností, chápaný ako prečin výtržníctva podľa § 364 Trestného zákona č. 300/2005 Z. z. Štátne sviatky sú zároveň upravené iba zákonom a z právno-politického hľadiska je veľmi jednoduché modifikovať vyššie spomínaný a stále účinný zákon č. 241/1993 Zb. o štátnych sviatkoch, dňoch pracovného pokoja a pamätných dňoch, nadpolovičnou väčšinou zúčastnených poslancov, ktorých musí byť prítomná nadpolovičná väčšina zo všetkých poslancov, tzn. hypoteticky na zmenu, či odstránenie štátneho sviatku výročia SNP stačí súhlas 39 poslancov (relatívna väčšina) Národnej rady Slovenskej republiky.⁷¹

Historický revizionizmus, ktorý vo svete nie je žiadnou novinkou, je v európskych krajinách trestný, najmä v súvislosti s popieraním holokaustu (takýto trestný čin obsahuje aj slovenský právny poriadok). Zákonodarca však nereflektuje na skutočnosť, že za posledné roky je väčšmi než holokaust, popierané práve výročie SNP. V praxi to znamená, že ak ktokoľvek relativizuje, sponchyňuje alebo priamo dezinterpretuje odkaz SNP, nie je možné ho trestne stíhať a autori takýchto prehlásení sa skrývajú buď za slobodu vedeckého bádania a národovedstvo alebo za údajné zmierovacie procesy v histórii. Otázkou je, do akej miery možno uznať napr. slobodu vedeckého bádania, pretože nedodržiavanie vedeckých metód a argumentačných pravidiel, či absencia zdrojov, je na míle vzdialená vedeckému bádaniu a približuje sa skôr k ľudáckej propagande a historickému revizionizmu. Historický revizionizmus a ani velebenie ľudáckeho režimu nie je možné chápať ako iný pohľad alebo ako slobodu prejavu.⁷²

Vystáva teda otázka, ako zaručiť štátnym sviatkom dôstojné postavenie v kultúrnom, politickom a spoločenskom živote. Existuje niekoľko jednoduchých legislatívnych zmien, ktoré by však rozhodne prispeli k zamedzovaniu historického revizionizmu v súvislosti s SNP. Podľa nášho názoru by bolo najjednoduchším riešením, ak by sa na štátne sviatky nazeralo očami práva ako na štátne symboly. Ustanovenie § 1 ods. 1 zákona č. 63/1993 Z. z. o štátnych symboloch Slovenskej republiky a ich používaní hovorí, že „každý je povinný zachovávať úctu k štátnym symbolom Slovenskej republiky. Výchova k vlastenectvu a úcte k štátnym symbolom Slovenskej republiky musí byť zaradená do štátneho vzdelávacieho programu škôl.“ Zastávame názor, že rovnaký vzorec by mal byť uplatňovaný aj na štátne sviatky, ktorým by sa takýmto spôsobom zabezpečila úcta a náležité miesto vo vzdelávacom procese. Autori učebníc, resp. učitelia dejepisu by tak boli prinútení sa na hodinách vysporiadať s otázkou, prečo je ten-ktorý dátum oslavovaný, čím by sa rozhodne stierali falošné dilemy vytvárané v súčasnosti. Uvedená legislatívna zmena

⁷¹ Sme si vedomí, že hovoríme o hyperbole, išlo nám však o poukázanie na „krehkosť“ štátnych sviatkov, hoc ako si nižšie ukážeme, ich obsah má ďalekosiahlejší význam, než im prisudzujeme v rámci právneho poriadku.

⁷² V aktuálnej situácii, v súvislosti s vojnovým konfliktom na Ukrajine, taktiež pozorujeme rôzne formy historického revizionizmu a to najmä zo strany Ruskej federácie. Kolektívna pamäť ruského národa funguje už roky ako účinný nástroj propagandy, lepšie povedané štátom nastavenej jednotiacej ideológie, na čo nadviazal aj Vladimir Putin svojim príbehom o denacifikácii Ukrajiny, pričom sám seba označuje za mierotvorcu. Práve kolektívna pamäť hrá dôležitú rolu v legitimizácii krokov Putina pred vlastným národom. Účelová interpretácia, či priamo dezinterpretácia dejín, ako sme už vyššie uviedli, by nemala byť vedome vkladaná do historickej, resp. kolektívnej pamäti národa, pretože ju zbytočne deformuje a vytvára nevyčísliteľné škody a Rusko je práve toho aktuálnym príkladom.

by zároveň zaručila, že slovné hanobenie štátneho sviatku, verejne alebo na mieste verejne prístupnom, by vždy naplnilo skutkovú podstatu trestného činu výtržníctva, samozrejme za okolností, že by došlo k hrubej neslušnosti.

Práca politikov by rozhodne nemala končiť v momente, kedy sa konkrétna udalosť stane štátnym sviatkom. Práve naopak, od tohto momentu by mali robiť potrebné kroky smerujúce k zachovaniu identity národa s historickou udalosťou. V skutočnosti sa vlna nevhodnosti prejavuje pri popieraní významu SNP „zdola“, tzn. prichádza od laickej, či odbornej verejnosti. Politici, napr. v prípade slov Mariana Kotlebu, používajú popieranie odkazu štátnych sviatkov účelovo v prospech vlastnej politickej agitácie – napr. ako podporný argument pri tvrdení, že Kotleba a jeho strana je fašistická. Žiadnym spôsobom však neza-reagovali na samotný štátny sviatok a jeho ochranu, kam by rozhodne ich kroky smerovať mali. Postoj slovenských politikov je zrejmy aj z obsahu učebníc dejepisu, pretože sice kritizujú popieračov SNP, no aktívne nič nerobia v prospech toho, aby sa neformovali ďalší v nastupujúcej generácii. V kontexte uvedeného, by sme sa mohli zamyslieť aj nad prípadnou úpravou preambuly Ústavy Slovenskej republiky. V nej sa hovorí stáročných skúsenostiach zo zápasov o národné bytie a vlastnú štátnosť, pričom ide o fikciu a skutočný boj za demokratickú a antifašistickú štátnosť preambula nespomína vôbec. Hoci má iba ceremoniálny charakter a nie je právne záväzná, určite by obsahovo mohla a mala byť reprezentatívnejšia a jasne by mala reflektovať na najpodstatnejšie historické udalosti, ktoré sú dnes napr. štátnymi sviatkami v Slovenskej republike.

Čo sa týka samotnej súčasnej interpretácie SNP, od deväťdesiatich rokov dvadsiateho storočia upustila vedecká obec od nekritickeho nazerania na povstanie očami komunistickej propagandy. SNP sa v zhode interpretuje so všetkými svojimi pozitívami aj negatívami v dobovom kontexte. Naopak od obsahu ľudáckej propagandy sa v súčasnosti u niektorých autorov neupustilo, ba naopak, väčšmi sa rozvíja. Ak porovnáme články protektorátnej tlače, práce ľudáckych predstaviteľov v exile, súčasné práce napr. Milana S. Ďuricu, Františka Vnuka, či Martina Lacka a sčasti, žiaľ, aj súčasné učebnice dejepisu určené pre stredné školy, pozorujeme, že sa opierajú o rovnaké piliere.

Nie je teda pravdou, že SNP je udalosťou, ktorá neprešla revíziou po Nežnej revolúcii a že patrí medzi relikty komunizmu. Názoroví neofudácki oponenti za posledných tridsať rokov nedokázali presadiť svoju interpretáciu dejinných súvislostí, počnúc 14. marcom 1939 až po 29. august 1944, pričom pokusy o historický revizionizmus zo strany Matice slovenskej a pochybnej staronovej koncepcie zmierenia sa s históriou zo strany Záborskej, považujeme iba za nový druh stratégie s rovnakým cieľom. Záverom teda môžeme povedať, že ostatné pokusy Matice slovenskej a Záborskej o národné zmierenie sa, sú ďalšou vlnou pokusov o historický revizionizmus v súlade s ľudáckou ideológiou, ktoré priamo nadväzujú na prvú vlnu uskutočnenú v deväťdesiatich rokoch a teda v prvých rokoch Slovenskej republiky.